

ЮЛИ
2018

ЧОВЕШКИ КАПИТАЛ И КАРИЕРИ НА БЪДЕЩЕТО

Анализ и прогноза за пазара на труда в
Пловдив и региона

1. В макроикономически аспект Пловдив е движан от промишлеността. Компаниите в преработващата промишленост в областта допринасят за повече от половината от произведената продукция в местната икономика. Секторът допринася най-много към добавената стойност и капиталовите разходи в местната икономика. В сектора работи всеки трети от наетите на областно ниво, като в индустриалните зони около Пловдив работят най-много хора в преработващата промишленост в страната. Именно в индустрията се отчита най-голямо нетно увеличение на броя на наетите лица, като за период от 5 години броят на наетите в сектора се е увеличил с 4500 души. Възходящата динамика на заетостта в преработващата промишленост увеличи чувствително нуждата от кадри със средно техническо образование.

2. Силният подем в местната икономика води и до увеличаване на работната сила в областта. Регионът на Пловдив предоставя добри възможности за младежка заетост, като областта е най-големият пазар на труда в страната след столицата, включително и за младежи на възраст до 24 години. Наблюдават се положителни тенденции в динамиката на заетостта на младежите на възраст между 15 и 24 г., чиито темпове на ръст са от 2.4%

средногодишно, докато на национално ниво се наблюдават негативни тенденции. Участието на младежите на пазара на труда е важно с оглед възможностите за постигане на дългосрочен устойчив растеж на икономиката.

3. Структурата на промишлеността се променя динамично. Промяната в структурата на преработващата промишленост е особено важна за Пловдив, най-индустриалния регион в България и втория по големина пазар на труда в страната. Динамиката в индустрията е и показател за нужните кадри с определено техническо образование. Най-голям дял в сектора заемат хранително-вкусовата индустрия и производството на тютюневи изделия, където работи всеки пети в сектора, следвани от текстилната индустрия с 19% дял в заетостта в промишлеността. И двата сектора обаче принадлежат към групата на т.нар. процесни производства, които се отличават с възможности за по-висока автоматизация и по-малка зависимост от квалифициран труд. През 2016 г. настъпват известни изменения в структурата на заетостта, като тези два сектора бележат съкращение в броя наети лица. От друга страна, значителен ръст бележат металообработването и производството на

електрически съоръжения, всяко от които се разширява с над 11%. Увеличение бележи и машиностроителният сектор, където са създадени 221 нови работни места през 2016 г. Именно сектори като машиностроенето, металообработването, производството на автомобилни части, електрически съоръжения и електронна техника принадлежат към групата на т.нар. инженернопродуктови производства, които се отличават с по-голяма зависимост от квалифицирани кадри и са по-малко податливи към процесите на автоматизация.

4. Технологичните иновации променят не само структурата на индустрията, но и характера на работните места и необходимия набор от умения. Компаниите в промишлеността са похарчили над 500 милиона лв. за покупката на дълготрайни материални активи през последната година, за която има налични данни. Това са основно покупки на модерни машини и оборудване, които увеличават конкурентоспособността на предприятията, автоматизират част от дейностите и подобряват работния процес. Инвестициите в модерно оборудване позволяват на предприятията да обучават в по-кратки срокове новите служители, включително и за процеси, за които доскоро се изискваше значителен технически опит и подготовка. Тази промяна в характера на работните места води и до промяна на изискванията към

кандидатите, като се засилва значението на меките и социални умения. Това се потвърждава и от проведените в рамките на настоящото изследване дълбочинни интервюта с работодатели от региона. Като основни търсени качества от кандидатите за работа се утвърждават желанието за работа и мотивацията за развитие в сферата на преработващата промишленост. Следи се и за наличието на определени меки умения, като например комуникативност, работа в екип, трудова етика, лидерски качества и др.

5. Работодателите все още ценят високо наличието на базова техническа грамотност. Все повече компании гледат на труда като динамично променящ се, конвертируем между индустриите ресурс. Това създава условия за привличане на кадри с опит от даден сектор в друг, например от металообработване към машиностроене. Въпреки това наличието на базови технически умения (грамотност) все още се оценява високо от работодателя. Това важи в най-голяма степен за току-що завършилите кандидати за работа, които все още нямат натрупан професионален опит. Затова и професионалните гимназии са потенциално търсени като партньор и източник на кадри. Силно развитата преработваща промишленост в региона е и причина за по-големия дял на машинните оператори и монтажисти в общата заетост спрямо средните за страната стойности, както и за

по-големия дял на квалифицираните работници и занаятчии. Над 34 000 от наетите лица в областта по последни налични данни за 2016 г. са машинни оператори и монтажници, като те представляват 16.6% дял от всички наети на областно ниво.

6. Завършилите професионални гимназии получават по-добри шансове за реализация на пазара на труда в сравнение със завършилите средно общо образование. Коефициентът на безработица е по-нисък сред завършилите средно професионално образование спрямо тези със средно общо образование. Данните за икономическата активност на национално ниво ясно показват взаимозависимостите между придобиването на по-висока образователна степен и реализацията на пазара на труда, като всяка следваща образователна степен е обвързана с по-висок коефициент на икономическа активност. По-високата придобита образователна степен е свързана и с по-високи трудови възнаграждения. Специалистите взимат с 50% по-високи заплати от брутната средна работна заплата (СРЗ), докато тези на техниците и приложните специалисти са с почти 25% по-високи от брутната СРЗ. Връзката между образованието и реализацията на пазара на труда се вижда и в средните заплати по икономически дейности. В преработващата промишленост, където се

изпитва най-остра нужда от кадри с техническо образование, заплатите са над средните за региона. Разлики в заплащанията има и в самите сектори. Секторите, които изпитват остра нужда от технически кадри, се отличават със значително по-високи от средните за областта заплати. Така например в производството на електрически съоръжения заплатите са с 34% по-високи спрямо средните, а в производството на машини и оборудване те са с 48% по-високи. В преработващата промишленост в област Пловдив за последните пет години средногодишният ръст на заплатите беше 9.1%.

7. Някои професионални гимназии започват вече да се възползват от възхода на индустрията в региона за увеличаване на престижа на професионалното образование. Подемът на преработващата промишленост в региона и увеличаването на необходимостта от подготвени технически кадри създават добри предпоставки пред професионалните гимназии в Пловдив да предприемат конкретни мерки в посока увеличаване престижа на професионалното образование. Проведеното проучване сред работодатели в региона на Пловдив показва добри партньорски практики между бизнеса и образованието. Засилва се интересът към дуалното образование, включително и от страна на бизнеса, като се наблюдава ръст в броя откривани нови

дуални паралелки. Наблюдава се и стремеж към увеличаване на броя партньорства с цел предлагане на разнообразие от учебни практики и стажове. Увеличава се и броят на професионалните направления, по които училищата търсят съдействие от страна на бизнеса, при разработване и модернизиране на учебните програми. Налице са и други добри примери за партньорско взаимодействие, като например организиране на ден на отворените врати в рамките на професионална гимназия, с участието на представители на индустрията.

8. От всички заинтересовани страни се осъзнава нуждата от подобрения в обучителните програми в професионалните гимназии. В доклада на Обединение „Форкаст“ от 2015 г. се посочва, че проблемите на образователната система са свързани с основни елементи на учебния процес – материално-техническа база, преподаватели, учебни програми и учебни планове, учебници и съотношение между теоретични знания и практическа подготовка. Част от бизнеса изразява готовност за подпомагане на този процес, като преобладаващата част от посетените компании осъзнават необходимостта от целенасочена работа с ученици. Повечето компании, в частност малките и средни предприятия с персонал до 250 души, проявяват интерес към работа с ученици, включително и чрез предлагането на

учебни практики, организирани на кариерна ориентация и изнасяне на уроци „на място“, запознаване на ученици с последните тенденции в съответния сектор. Позитивно е отношението и към оказване на подкрепа при разработване на учебни програми и модернизиране на учебния процес, както и към предоставяне на обучения за учители с цел повишаване на квалификацията.

9. Променят се и стратегиите на работодателите към пазара на труда. Все повече инвеститори гледат на човешкия ресурс като на „поток“, а не като на „фиксиран запас“. Традиционният въпрос на инвеститорите за наличието на хора в момента на изграждане на завода започва да се измества към планиране на входящи и изходящи потоци от хора във времева рамка. Тези, които осъзнават това, знаят още колко е важно планирането на собствено отглеждане на кадри, включително още докато младежите не са напуснали образователната система. Но засега моделите са основно такива, при които големи работодатели „осиновяват“ по една паралелка в подходяща професионална гимназия (осигуряват средства и ноу-хау за провеждане на модерни обучения, отговарящи на съвременното развитие на индустрията).

10. Мотивацията и професионалната ориентация може да бъдат по-ефективни, ако започнат в по-ранна възраст. Провеждането на кариерна ориентация и мотивация в рамките на професионалното образование може да реши част от проблемите, свързани с отпадане от образователната система и избор на кариера в сектори, различни от индустрията. В същото време голяма част от анкетиранияте компании са на мнение, че е необходимо да се насочат повече усилия към работата с родители, пред чиито деца тепърва предстои избор на средно училище. Провеждането на подобен род дейности сред ученици в системата на основното образование и техните родители би спомогнало за увеличаване на план-приема в професионалните гимназии.

11. Липсата на престиж на част от професиите е резултат от недобра информираност. Голяма част от респондентите в изследването са на мнение, че слабият интерес на учениците към професионалното образование е резултат от слаби и неправилни маркетингови усилия. Професионалното образование не се промотира на ученици и родители като осигуряващо добри възможности за кариерно развитие. Голямо влияние оказва и изграденият негативен имидж на преработващата промишленост, както и липсата на информация за условията и възможностите за развитие в индустрията. Масово споделено е мнението, че учениците и техните родители не са запознати с дейността на компаниите в региона. За преодоляване на това интерес има както бизнесът, така и професионалните гимназии, които проявяват стремеж към увеличаване на маркетинговите усилия и популярността на професионалното образование и индустрията.